

OMSTØTELSE VED FORFORDELING AV KREDITORER
ETTER NORSK OG ENGELSK RETT – NOEN UTVALGTE
PROBLEMSTILLINGER

Kandidatnr:

157143

Veileder:

Berte-Elen R. Konow

Antall ord:

10294

01.06.2011

Innholdsfortegnelse

1. Innledning.....	1
1.1 Problemstilling og avgrensning.....	1
1.2 Rettskilder.....	4
1.2.1. Norske.....	4
1.2.2. Engelske.....	4
1.2.3. EU-forordningen om konkurs, nr. 1346/2000 (KF).....	5
1.3 Opplegget for sammenligning av norske og engelske omstøtelsesregler av forfordeling.....	6
1.4 Metodiske utfordringer.....	7
2. Sammenligning av legislative hensyn bak omstøtelsesreglene i norsk og engelsk rett.....	8
3. Vernetingsreglene.....	14
3.1 KF.....	14
3.2 Norsk rett.....	14
3.3 Sammenligning av vernetingsreglene etter KF og norsk rett.....	16
4. Lovvalgsreglene.....	17
4.1 KF.....	17
4.2 Norsk rett.....	17
4.3 Sammenligning av lovvalgsreglene etter KF og norsk rett.....	18
5. Insolvensbehandlingens vikning.....	18
5.1 KF.....	18
5.2 Sammenligning av anerkjennelse av konkurs åpnet i Norge og EU.....	19
6. Lovvalgsreglene for omstøtelse.....	20
6.1 Lovvalgsreglene for omstøtelse etter KF.....	20
6.2 Lovvalgsreglene for omstøtelse etter norsk rett.....	21
7. Åpner engelsk rett for omstøtelse i de tilfeller dekl. §§ 5-5 og 5-7 gjør?.....	22
8. Konklusjon.....	32
9. Litteraturliste.....	34
10. Lover, forarbeider, rettspraksis og annet.....	35

1. Innledning

1.1 Problemstilling og avgrensning

Formålet med denne oppgaven er å gjøre greie for EUs konkursforordnings¹ (heretter KF) lovvalgsregler for omstøtelse for deretter å foreta en sammenligning av norske og

1 Rfo. 1346/2000

engelske omstøtelsesregler i tråd med den anvisning KF gir.

Det er i dag mer og mer vanlig at norske selskaper ikke bare driver handel over landegrensene, men også at selskaper har formuesgjenstander og/eller kreditorer i andre land enn der de har sitt hovedsete. Dersom slike internasjonale selskaper går konkurs er det avgjørende for en rasjonell og effektiv konkursbehandling at man har regler som avgjør lovvalgs- vernetings- og anerkjennelsesspørsmål. Mens handel er regulert gjennom Luganokonvensjonen, regulerer norske regler bare i begrenset grad konkurs- og insolvensbehandling som berører flere stater².

I EU har man etter mange års arbeid kommet til enighet gjennom KF som bestemmer jurisdiksjon, lovvalg samt anerkjennelse av insolvensbehandlingens virkninger mellom medlemsstatene (med unntak av Danmark).

Denne forordning er ikke en del av EØS-avtalen. I november 2010 ble det sendt ut et høringsbrev fra Justisdepartementet med en utredning av Mads Andenæs³ som bl.a. anbefaler at Norge skal forsøke å oppnå en avtale med EU slik at forordningen også blir en del av norsk rett. De høringsuttalelsene som er kommet kan tyde på at det er stor stemning for denne anbefaling⁴.

På hvilken måte KF regulerer lovvalgsreglene for omstøtelse er derfor av stor interesse. For meg ble interessen vekket da jeg leste Rt. 2004 s. 1018 hvor Høyesterett konkluderer med at norske domstoler ikke har kompetanse til å avgjøre omstøtelse ovenfor mottager som ikke har verneting i Norge. Resultatet i seg selv forundret meg, men én uttalelse spesielt vekket min nysgjerrighet: “Etter det som er opplyst må jeg konstatere at det

2 jf. Høring om norsk internasjonal insolvensrett

3 Norsk internasjonal insolvensrett

4 Se for eks. Konkursrådets, Norges Rederiforbund og Den norske Revisorforenings høringsuttalelse.

ennå ikke er etablert noe internasjonalt regelverk som klart tilsier at nasjonale domstoler har internasjonal kompetanse for så vidt gjelder krav om omstøtelse i konkurs”⁵. Jeg undret meg: Snakker førstvoterende her om norske internasjonale regelverk, eller betydde dette at heller ikke KF regulerer internasjonal omstøtelse? Dette var altså inngangsporten min til KF. Jeg fant fort ut at KF også regulerer omstøtelse, og av den grunn ønsket jeg å finne ut: Dersom KF blir gjort til norsk lov, hvilken mulighet har da konkursbo til å få omstøtt? Siden denne oppgaven gir begrenset rom for å besvare dette, har jeg innsnevret problemstillingen til:

Hvilken mulighet har konkursbo til å få omstøtt disposisjoner etter dekningsloven §§ 5-5 og 5-7 dersom kreditor er underlagt engelsk rett?

Grunnen til at jeg valgte akkurat deknl. §§ 5-5 og 5-7 har sammenheng med at § 5-5 er den bestemmelse som har størst praktisk betydning⁶. Som jeg vil komme nærmere inn på senere⁷ gir KF anvisning på at dersom kreditors “handling er undergivet lovgivningen i en anden medlemsstat” kan han hindre omstøtelse dersom dette lands rett “i det pågældende tilfælde ikke åbner nogen mulighed for at anfægte denne handling.”⁸ Dersom KF blir gjort til norsk rett, og det kreves omstøtelse etter deknl. § 5-5 eller § 5-7 ovenfor kreditor underlagt engelsk rett må man altså se om det finnes en bestemmelse etter engelsk rett som åpner for omstøtelse i samme tilfelle. Den bestemmelsen som er aktuell etter engelsk rett regulerer både § 5-5 og § 5-7 tilfellene, og jeg så det derfor hensiktsmessig å ta med § 5-7.

Selv om hovedfokuset i denne oppgave ligger i å vurdere om engelsk rett åpner for omstøtelse i § 5-5/§5-7 tilfellene har jeg sett det nødvendig å redegjøre kort for - og

5 Pkt. (43)
6 jf. Andenæs s. 239.
7 Se 6.1
8 jf. KF art. 13

sammenligne- vernetingsreglene og lovvalgsreglene i norsk rett med KF.

1.2 Rettskilder

1.2.1 Norske

Norsk konkursrett er regulert gjennom konkursloven og dekningsloven, begge av 1984. Disse lovene avløste lov 6. juni 1863 om Concurs og Concursboers Behandling. På en del områder innebærer konkursloven og dekningsloven en endring fra tidligere⁹, men for omstøtelse er rettstilstanden ganske uendret og eldre rettspraksis og litteratur kan derfor fortsatt være aktuell¹⁰.

De viktigste forarbeidene til dekningsloven og konkursloven er NOU 1972:20 og Ot.prp. nr. 50 1980-81.

1.2.2 Engelske

Engelsk insolvensrett er regulert gjennom Insolvency Act (heretter kalt IA) av 1986, som avløste Bankruptcy Act(BA) av 1914 og Insolvency Rules (heretter kalt IR) av 1986¹¹. Med den nye loven ble det gjort en del forandringer, spesielt innenfor omstøtelse. Det følger derfor av rettspraksis at dommer basert på BA ikke nødvendigvis er brukbare for IA, og dette gjelder for omstøtelse spesielt¹².

I engelsk rett utarbeider man ikke forarbeider i forbindelse med lovgivning slik man gjør i norsk rett. I 1977 ble det satt sammen en komité som skulle gjennomgå alle aspekter ved insolvensretten, the Cork Committee. Dette arbeidet resulterte i 1982 i The Cork

9 jf. Andenæs s. 3

10 jf. NOU s. 283

11 jf. Keay s. 32

12 jf. [1990] B.C.C. 78 på s. 87

Report¹³ som argumenterte i fundamentale reformer av insolvensretten, som igjen førte til utarbeidelsen av IA og IR. Selv om ikke alle rådene til The Cork Committee ble fulgt opp i IA og IR¹⁴ er den en viktig kilde for å forstå tankegangen bak engelsk insolvensrett.

1.2.3 EU-forordningen om konkurs, nr. 1346/2000 (KF)

KF ble vedtatt av Rådet 29. mai 2000, og trådte i kraft for alle medlemslandene (med unntak av Danmark)³¹. mai 2002. Bakgrunnen for reguleringen framgår av forordningens fortale hvor det pekes på at en av forutsetningene for at man skal oppnå et velfungerende indre marked er at “grænseoverskridende insolvensbehandlinger kan avvikles rasjonelt og effektivt”, jf. fortalen nr. 2. Dette kan best oppnås dersom bestemmelser om rettenes konkursjurisdiksjon, lovvalg og anerkjennelse “fastlægges i en fællesskabsretsakt, som er bindende og gælder umiddelbart i medlemsstaterne”, jf. fortalen pkt. 8.

KF regulerer hvilken internasjonal kompetanse medlemsstatenes domstoler har til å innlede konkurs, hvilke lovvalgsregler som skal gjelde ved en slik konkurs samt hvilken betydning en slik konkurs skal ha i de øvrige medlemslandene.

En viktig kilde til å forstå KF er Virgo/Schmidt-rapporten som ble utarbeidet som en forklaring til konvensjonen av 1995¹⁵.

13 Report of the Cork Advisory Committee

14 jf. Finch s. 14

15 jf. Andenæs «Norsk internasjonal insolvensrett» punkt. 5.1.1.

1.3 Opplegget for sammenligning av norske og engelske omstøtelsesregler av forfordeling

Perspektivet mitt er det tenkte tilfellet at Norge i fremtiden blir underlagt KF. Etter KF kan den tilgodesette hindre omstøtelse dersom lex causae ikke “åbner noen mulighet for at anfægte denne handlingen (...) i det pågældende tilfelle”¹⁶. Jeg vil av den grunn ta for meg engelsk rett og se om denne på en eller annen måte *åpner* for omstøtelse hvor man kan omstøte etter dekl. §§ 5-5/5-7. Dersom så er tilfelle kan den tilgodesette nemlig ikke påstå at lex causae stenger for omstøtelse.

I Virgo/Schmit er det poengtert at art. 13 gir anvisning på en enklere vurdering for domstolene enn om lex concursus og lex causae skulle benyttes parallelt¹⁷. Dette er også fremhevet i juridisk litteratur¹⁸. At lex causae ikke må hindre omstøtelse i “det pågældende tilfelle” innebærer likevel at man må vurdere om vilkårene i lex causae er oppfylt, for bare når handlingen er omstøtelig etter begge lands rett kan det bli omstøtelse¹⁹. Forskjellen mellom systemet etter art. 13 og en parallell bruk av lex causae og lex concursus er derfor ikke stor²⁰. Den største forskjellen er at lex concursus alene bestemmer virkningen av omstøtelsen; det er altså disse som angir hva som kan omstøtes.

Jeg har av denne grunn gått metodisk til verks i den bestemmelse i engelsk rett jeg fant kunne åpne for omstøtelse i dekl. §§5-5 og5-7 -tilfellene. For bare når man har vurdert alle vilkårene i den engelske bestemmelsen, kan man svare på om det blir omstøtelse i det “pågældende tilfelle”²¹. Siden målet mitt med oppgaven er å svare bekræftende eller

16 jf. art. 13
17 pkt. 136
18 jf. Wessels s. 872.
19 Israël s. 287-288.
20 ibid
21 jf. KF art. 12

benektende på om engelsk rett åpner for omstøtelse i dekl. §§ 5-5/5-7 -tilfellene vil hovedfokuset være de vilkårene som det etter engelsk rett kan virke som stenger for omstøtelse. Selv om det er dekl. § 5-5/§5-7 som er *utgangspunktet* for sammenligningen er det derfor de engelske vilkårene som vil være *bestemmende* for sammenligningen. Av den grunn er det ikke hensiktsmessig å gå detaljert til verks i de problemstillinger som vanligvis er gjenstand for utgreining når man alene er opptatt av å redegjøre for vilkårene i dekl. §§ 5-5/5-7, men kun de vilkår som er nødvendige for å besvare om engelsk rett hindrer omstøtelse. En mer utførlig forklaring av dekl. §§ 5-5/5-7 er derfor bare nødvendig når dette er med på å kaste lys over om engelsk rett hindrer omstøtelse.

Et annet viktig poeng er at det etter KF kun er *lex concursus* som er bestemmende for virkningene av omstøtelse²², og jeg har derfor sett det unødvendig å sammenligne *hva* som kan kreves omstøtt i de to land.

Sammenligningen mellom vernetings- og lovvalgsreglene i KF og i norsk rett er forsøkt holdt på et minimum, bortsett fra den spesifikke sammenligning av lovvalgsreglene for omstøtelse. Dette for at man bedre skal forstå formålet med sammenligningen, nemlig å svare bekreftende eller benektende på om engelsk rett hindrer omstøtelse.

1.4 Metodiske utfordringer

Redegjørelsen av engelske omstøtelsesregler kan aldri gi et utømmende svar på hvor tid konkursboet kan kreve omstøtelse ovenfor engelsk mottaker; vurderingen vil jo knytte seg til det konkrete tilfellet. Ved å se på i hvilke tilfeller engelsk rett åpner for omstøtelse samt hvilke vilkår som gjør seg gjeldende for deretter og sammenligner disse

med de tilsvarende norske kan man likevel danne seg et godt bilde av når omstøtelse kan kreves etter deknl. § 5-5 eller § 5-7 i det enkelte tilfelle.

En svakhet ved å angripe det på denne måten er at man kanskje skaper et kunstig bilde av rekkevidden til engelske omstøtelsesregler. Mitt perspektiv vil jo kun være å finne ut om det finnes en bestemmelse som åpner for omstøtelse i de tilfellene deknl. § 5-5 og § 5-7 bestemmer at det skal omstøtes. Hvorvidt den bestemmelse jeg finner også gir anvisning på omstøtelse i andre tilfeller enn deknl. §§ 5-5 og 5-7 vil ikke være av interesse for meg her.

En annen utfordring har vært at jeg ikke alltid kan være sikker på at min oversettelse gir den riktige forståelse. Der jeg anser det særlig viktig at man også får originaluttrykket har jeg derfor valgt å sitere dette i fotnoter.

En annen utfordring er at man i engelsk og norsk rett bruker noe forskjellig uttrykk. For eks. bruker man konsekvent om den konkursrammede “skyldner” i norsk rett mens man etter engelsk rett bruker “selskapet”²³, man snakker i norsk rett om “konkursboet” mens dette i engelsk rett er “liquidator”. For å oppnå en god flyt har jeg valgt å konsekvent omtale den konkursrammede som “selskapet” i tråd med engelsk rett, mens jeg har valgt å kalle “liquidator” også for konkursboet når jeg omtaler engelsk rett.

2. Sammenligning av legislative hensyn bak omstøtelsesreglene i norsk og engelsk rett

Både i engelsk og norsk rett er utgangspunktet det samme; konkurs får ikke innvirkning på de handlinger som er foretatt av selskapet forut for konkurs²⁴. Til dette finnes det

23 Dette har sammenheng med at man etter norsk rett ikke har et skille mellom personers og selskapers konkurs slik man har etter engelsk rett.

24 jf. Goode s. 54,

imidlertid i begge land viktige unntak; visse disposisjoner – som ellers ville vært bindende - blir som konsekvens av konkurs ansett uforbindende²⁵. En slik adgang blir i norsk rett kalt omstøtelse, og i engelsk rett avoidance of transactions. Spørsmålet i det videre er hva som begrunner en slik adgang, og om hensynene bak er sammenfallende i de to land.

Adgangen til å omstøte er gitt som en konsekvens av at lovgiver har sett det utilstrekkelig med regler som gir anvisning på en rettferdig deling *etter* konkurs er et faktum, man trenger også regler som hindrer at boet blir tømt for aktiva *forut* for konkurs²⁶. At man trenger slike regler har sammenheng med at de fleste selskap vil innse at det går mot konkurs før denne faktisk blir åpnet. I denne perioden – når selskapet er insolvent, men før det er begjært konkurs – er faren stor for at selskapet vil foreta disposisjoner motivert av konkurs²⁷. Konsekvensen av konkurs er nemlig lik i de to land; selskapets eiendeler blir delt mellom kreditorene slik lovgiver har bestemt det gjennom sine delingsregler²⁸. Visshet om dette kan få selskaper til å foreta disposisjoner som begunstiger parter de selv ønsker. I begge land har lovgiver derfor sett det nødvendig å beskytte kreditorfellesskapet mot skadegjørende handlinger ved å gi boet mulighet til omstøte disposisjoner som enten har forringet skyldners formuesstilling eller som har forfordelt kreditor²⁹. Disse reglene skal dels virke gjenopprettende ved at skadegjørende disposisjoner kan kreves tilbakebetalt, dels skal de virke preventivt ved at skadegjørende disposisjoner ikke blir foretatt i den visshet at de vil bli omstøtt³⁰.

Deknl. § 5-5 og § 5-7 er regler som gir adgang til å omstøte forfordeling av kreditor. I både engelsk og norsk rett er hensynene bak forfordeling noe annerledes enn hensynene

25 jf. NOU 1970:20 s. 281, Bachner s. 39, Goode s. 344, Huser 3 s. 30

26 jf. Andenæs s. 216, Goode s. 344

27 Jf. Huser 3 s. 49

28 Se deknl. kap 6 og IR r. 4.181(1)

29 jf. NOU 1970:20 s. 281, jf. Andenæs s. 215, jf. Kruger s. 63, Goode s. 345-346

30 jf. Andenæs s. 216, Huser 3 s. 49, Finch s. 383

bak retten til å omstøte disposisjoner som har forringet selskapets formuesstilling³¹. Jeg vil derfor i det videre kun konsentrere meg om de hensyn som ligger bak omstøtelse av forfordeling.

Ett av de grunnleggende hensyn i så vel engelsk som norsk konkursrett er prinsippet om at de usikrede kreditorene har innbyrdes lik rett til dekning³². Dette er nedfelt i dekl. § 9-6, og i IR r.4.181. I norsk rett kalles dette likhetsprinsippet, i engelsk rett *paru passi*³³. Disposisjoner som innebærer at kreditor får dekning på bekostning av de øvrige går på tvers av dette likhetsprinsippet³⁴. Slike disposisjoner anses derfor illojale mot kreditormassen, og kan omstøtes. Utgangspunktet må derfor sies å være meget likt i de to landene; omstøtelsesreglene er i begge land et middel som er gitt boet for å sikre likebehandling av kreditorene³⁵. For å forstå - og sammenligne - hensynene bak omstøtelse av forfordeling er det derfor nødvendig å se på om begrunnelsen for likhetsprinsippet og *paru passi* er sammenfallende.

At man overhodet har regler som gir anvisning på hvordan eiendelene skal deles hindrer at kreditorene hver for seg må gå på skyldner for å få sitt krav dekket. Et slikt oppgjør ville tatt tid, og samtidig vært kostnadsbærende for boet. Delingsregler bidrar dermed til en rasjonell fordeling av selskapets eiendeler³⁶. Når kreditorene har forsikring om at de blir rettferdig behandlet ved konkurs kan dette videre hindre pågående kreditorer når det går mot konkurs³⁷.

De usikrede kreditorene befinner seg alle den samme situasjonen; de har utestående hos et selskap som ikke har nok midler til alle. Hensynet til rimelighet og rettferdighet tilsier

31 jf. Bachner s. 52, Goode s. 345,

32 jf. NOU 1970:20 s. 357, Huser 3 s. 185, Goode s. 60, Finch s. 421, Keay s. 831

33 jf. Keay s. 831

34 Jf. Huser 3 s. 49, NOU 281

35 Jf. Cork Report para 1209, jf. Keay s. 832- 833, Goode s. 61, Bachner s. 52

36 jf. Huser 1 s. 36, Keay s. 834, Goode s. 26, Finch s. 7

37 jf. Andenæs s. 216, Keay s. 671, Finch s. 399

derfor at de skal behandles likt. I engelsk juridisk teori trekkes dette frem som hovedbegrunnelsen for *paru passi*³⁸. Gjennom en rettferdig deling av eiendelene sikrer man at tapet blir fordelt mellom kreditorene, og slik blir effekten av konkurs minimert³⁹.

I norsk rett trekkes også hensynet til omsetningslivet frem som et argument for likebehandling⁴⁰. Uten likhetsprinsippet – og omstøtelsesreglene som skal sikre at det blir overholdt – ville det vært opp til selskapet hvem som fikk dekning for sin fordring. I en slik situasjon ville det ofte vært de kreditorene med best kunnskap om selskapets økonomi, de som presset hardest eller dem selskapet selv ønsket å ha et godt forhold til som ville fått dekning. Regler som gir anvisning på en lik behandling av kreditorene gjør det derfor tryggere å yte kreditt; en kreditor som har forsikring om at den blir behandlet rettferdig i en situasjon hvor det ikke er dekning til alle, vil ha lettere for å yte kreditt enn om dekning er overlatt den enkelte. Og ytterligere; en kreditor som vet at det finnes regler som sikrer at disposisjoner på tvers av dette likhetsprinsippet foretatt forut for konkurs blir omstøtt, er enda tryggere. Hensynet til et trygt omsetningsliv er ikke trukket frem som et hensyn bak *paru passi* i engelsk rett. At det heri ligger en stor forskjell i de to lands legislative begrunnelse for omstøtelse tror jeg har sin forklaring i et høyst ulikt syn på medkontrahenten i norsk og engelsk rett. I norsk rett har det hatt betydning for utforming av reglene hvilken kunnskap kreditor har om det illojale⁴¹. Blant annet er det enklere å omstøte sikkerhetsstillelse for eldre gjeld⁴² enn betaling av gjeld⁴³ da det er større grunn til å anta at kreditor var klar over det illojale i førstnevnte kontra sistnevnte tilfelle. I engelsk rett er dette en ukjent faktor; ingen av reglene er utformet med tanke på hva medkontrahenten visste eller ikke⁴⁴. Faktisk er det slik at press fra kreditor utelukker

38 jf. Keay s. 832, Finch s. 398

39 jf. Keay s. 834

40 jf. Huser 1987 s. 36

41 Se NOU 1970:20 s. 282

42 jf. dekl. § 5-7

43 jf. dekl. § 5-5

44 jf. Bachner s. 77

omstøtelse etter engelsk rett⁴⁵. Som jeg har vist tidligere er en av begrunnelsene for likebehandling av kreditorene at dette hindrer hver enkelt kreditor å gå på skyldner for å få dekning. Dette sikrer både rettferdighet samtidig som det innebærer en effektiv og rasjonell fordeling av selskapets aktiva kreditorene i mellom. Hvordan er det mulig at engelsk rett ser dette som et mål ved konkursen, men likevel utelukker omstøtelse dersom kreditor har utøvet press? Svaret ligger i at man etter engelsk rett har knyttet omstøtelsesadgangen opp mot motivasjonen til skyldner, og denne alene. En naturlig konsekvens av dette må være at press utelukker omstøtelse; en presset skyldner er ikke motivert av et ønske om å forfordle, men av et ønske om å bli kvitt plagsomme kreditorer. I norsk rett anses denne motivasjon som like illojal som et ønske om å forfordle. I engelsk rett anser man det derimot som rettferdig at kreditor beholder fruktene av sine bestrebelser på å få dekning for sin gjeld, spesielt med tanke på at de vel så gjerne kan ha brukt dette på å betale sine egne kreditorer⁴⁶.

Sammenfatningsvis kan man dermed si at omstøtelsesreglene i begge land- gjennom en beskyttelse av likhetsprinsippet - skal sikre en rettferdig og rasjonell fordeling av selskapets gjenværende eiendeler. I norsk rett er det lagt vekt på at dette skal bidra til et trygt omsetningsliv. I engelsk rett er det først og fremst fokus på at disposisjoner på tvers av *paru passi* er urettferdig og urettmessig mot kreditormassen⁴⁷ og at man ved å sikre en rettferdig behandling hindrer at skadene av konkursen får spre seg. Vi ser dermed at omstøtelsesreglene i begge land er et utslag av det samme prinsipp, men at begrunnelsen for dette prinsipp er noe ulikt.

En annen stor forskjell mellom de to land er at omstøtelse etter engelsk rett avhenger av at selskapet har hatt til hensikt å forfordle. I engelsk rett åpnes det altså ikke for omstøtelse på objektive grunnlag. I norsk rett begrunnes den objektive adgangen til å

45 jf. Cork Report para 1256

46 jf. Cork Report para 1254

47 Goode s. 346

omstøtte av hensyn til ønske om retts teknisk enkle regler å håndheve⁴⁸. Dette anses videre som et viktig hensyn bak omstøttelsesreglene. Forarbeidene peker på at uten muligheten til å omstøtte på objektiv grunnlag ville ikke kreditorene vært tilstrekkelig beskyttet. Dette fordi de subjektive regler innebærer en “bevisbyrde ... boet ofte [vil] ha vanskelig for å oppfylle “ og “hvis, man bare hadde den subjektive regel, vil derfor mange transaksjoner bli stående som burde ha vært omstøtt”⁴⁹. Gjennom å bidra til at reglene er enkle å håndheve sikres altså kreditorene effektivt mot illojale disposisjoner. . Objektiv omstøttelse ble vurdert av the Cork Committee, men flertallet var i mot. Begrunnelsen for dette var at omstøttelse bør forbeholdes de disposisjoner som virkelig er illojale⁵⁰, og såfremt selskapet ikke har et ønske om å forfordele vil det illojale mangle⁵¹. Norsk rett er altså utformet med et ønske om retts teknisk enkle regler å håndheve med tanke på å sikre et effektivt vern, mens engelsk rett er bekymret for at et slikt vern vil innebære en for vid adgang til å omstøtte. Denne adgangen må etter engelsk rett forbeholdes kun de disposisjoner som beviselig har en illojal motivasjon⁵².

Nøkkelen til å forstå hvorfor norsk rett har ansett det utilstrekkelig med subjektive regler, mens engelsk rett har sett det nødvendig tror jeg ligger i det ulike syn engelsk og norsk rett har på medkontrahentens rolle sett i sammenheng med at likhetsprinsippet også begrunnes i å trygge omsetningslivet mens *paru passi* først og fremst er for å sikre rettferdighet samt minimere effekten av konkurs.

På tross av at de to lands rett har forskjellig syn på ønske om retts teknisk enkle regler må hensynene bak omstøttelse av forfordeling anses å være svært like. Dog med unntak for synet på medkontrahentens rolle.

48 jf. Andenæs s. 217

49 jf. NOU 1970:20 s. 282.

50 Cork Report, para 1256

51 Cork Report, para 1254

52 At det kreves bevis for selskapets illojale motivasjon har vært sterkt kritisert i engelsk juridisk teori se Goode s. 387, Finch s. 400 med videre henvisninger

3. Vernetingsreglene

3.1 KF

Hovedregelen om vernetingsreglene følger av art. 3 nr. 1. Av denne følger det at retten “i den medlemsstat, på hvis område centret for skyldnerens hovedinteressers befinner sig, har kompetanse til at indlede insolvensbehandling“(COMI). Hva man nærmere skal forstå som skyldners COMI følger ikke direkte av forordningen. I fortalens punkt 13 anses COMI for å være der “skyldneren normalt forvalter sine interesser, og det er således indentificerbart for tredjemand”⁵³. COMI knytter seg altså til hovedforvaltningen av selskapet, hvor det som er identifiserbart for tredjemann skal tillegges vekt. For selskapers og juridiske personers vedkommende anses det “vedtægtsmæssige hjemsted for å være centret for skyldnerens hovedinteresse, med mindre andet godtgjøres”⁵⁴.

Andre medlemsland kan åpne konkurs selv om COMI befinner seg i et annet medlemsland, men kun dersom skyldner har “forretningssted” der⁵⁵. Denne insolvensbehandlingen kan videre “kun omfatte den del af skyldnerens aktiver, som befinner sig på sistnævnte medlemsstats område”⁵⁶. Dette skal anses som en sekundær insolvensbehandling⁵⁷.

3.2. Norsk rett

Hverken konkursloven (kkl.) eller tvisteloven (tvL.) har bestemmelser som direkte regulerer domstolenes internasjonale kompetanse til å åpne konkurs. Hvilket vernetingsområde som er det rette ved “rene” norske konkurser følger av kkl. § 146. Dersom skyldnerens

53 Fortalen har ikke samme offisiell status som for eks. norske forarbeider, men det er sikker rett at de ved tolkningstvil skal de tillegges stor vekt.

54 Se sak C-341/04 for en bedre forståelse av denne presumsjonsregel.

55 jf. KF art. 3 nr. 2

56 jf. art. 3 nr. 2

57 jf. art. 3 nr. 3

virksomhet er “registrert i Foretaksregisteret, hører behandlingen under tingretten i den rettskrets hvor skyldneren har sitt hovedforretningssted”⁵⁸. I forarbeidene til kkl. er det om dette sagt at “de argumenter som taler for at behandlingen som hovedregel skjer ved hovedforretningsstedet, (...) har [også] gyldighet ved avgrensningen av norsk skifteretts internasjonale kompetanse”⁵⁹. At kkl. § 146 (1) (1) skal brukes analogisk som grunnlag for internasjonal konkursjurisdiksjon finner man også støtte for i juridisk teori^{60 61}. Dersom skyldnerens virksomhet er registrert i tilsvarende utenlandsk register skal bestemmelsen anvendes analogisk⁶². Etter dette har norske domstoler kun internasjonal kompetanse til å åpne insolvensbehandling dersom selskapet som er begjært konkurs har “hovedforretningssted” i Norge. Hva som skal anses som skyldnerens “hovedforretningssted” må etter forarbeidene “bestemmes etter de reelle forhold; virksomhetens art og omfang, plasseringen av administrasjon og produksjon m. v”⁶³. Domstolene må altså inn og foretar en konkret vurdering av hvor virksomheten faktisk drives⁶⁴. Dette vil imidlertid ofte stemme overens med det registrerte hovedkontor, og det skal derfor legges stor vekt på hvor selskapet i følge registreringen har hovedkontor⁶⁵. Dersom det bevises at de reelle forhold ikke stemmer overens med registreringen er det likevel de reelle forhold som skal legges til grunn⁶⁶.

3.3 Sammenligning av vernetingsreglene etter KF og norsk rett

58 jf. første ledd første punktum

59 NOU 1972:20, s. 228

60 Se Huser 2 448, Brækhus s. 90, Hagerup s 382

61 Aasheim anfører at man ikke umiddelbart kan bruke kkl.§ 146 analogisk på internasjonale konkurser. I følge henne må man tolke bestemmelsen i lys av generelle internasjonale og særlige konkursrettslige hensyn. Selv om hun uttaler dette generelt om kkl. § 146, kan det virke som om hun spesielt tenker på kkl. § 146 (1)(2) når hun anfører at umiddelbar analogisk anvendelse ikke alltid er heldig.

62 NOU 1972:20, s. 228

63 NOU 1972:20, s. 227

64 Jf. Rt. 1993 s. 218

65 jf. NOU 1972:20, s. 227

66 f. lovkommentar til kkl. s. 552, Brækhus s. 69.

Etter norsk rett er det “hovedforretningsstedet” som er bestemmende for vernetingset⁶⁷. Etter KF skal insolvensbehandling åpnes i det land “centret for skyldnerens hovedinteresser befinner seg” (COMI)⁶⁸. Etter en normal ordlydstolkning kan det synes som om vurderingen vil bli veldig lik etter de to bestemmelser⁶⁹. Mens man etter norske regler skal vurdere de reelle forhold i form av virksomhetens art og omfang, plasseringen av administrasjon og produksjon m.v.⁷⁰, skal man etter KF se på hovedforvaltningen og hvor denne fremstår for tredjemann. Selv om dette er like vurderinger, kan det tenkes at man i konkrete tilfeller hadde kommet til ulike resultater. Hvor hovedforvaltningen fremstår for tredjemann er for eks. ikke et relevant vurderingstema etter norsk rett. Mens det på den annen side ikke vil være et relevant vurderingstema etter KF hvor produksjonen er; det er kun hvor selskapet forvaltes som er avgjørende⁷¹.

Noe som er likt er den presumsjon for at henholdsvis “hovedforretningsstedet” og COMI er det sted som fremgår av registreringen. Både etter norsk rett og KF vil denne registrering videre tillegges stor vekt⁷².

Konklusjonen er dermed at vernetingsreglene likner hverandre, men at det i konkrete tilfeller kan falle ulikt ut om norske domstoler og domstolene i EU-land anser seg som

67 jf. kkl. § 146 (1)(1)

68 jf. KF art. 3 (1)

69 I forarbeidene til kkl. er det da også antatt at de norske vernetingsreglene er i overensstemmelse med konkurskonvensjonsforslaget som på den tiden var utarbeidet i EU, jf. NOU 1972:20 s. 227. Ordlyden i dagjeldende konvensjonsforslag var imidlertid en annen enn den som følger av KF: på den tiden var vernetingsknyttingen knyttet til skyldners forretningscenter.

70 jf. NOU 1972:20 s.227

71 Det opprinnelige gremansk-finske initiativet til KF beskrev COMI som “a place with which a debtor regularly has very close contacts, in which his manifold commercial interests are concentrated and wich the bulk of his assets is for the most part situated”, se OJ 1999/C 221/6, Preamble para 13. Denne beskrivelsen er meget lik de vurderingstema de norske forarbeidene peker på ved bedømmelsen av hvor hovedforretningsstedet er. Om det tysk-finske initiativet sier Israël at de varierende tilknytningsfaktorene lett kunne ført til forskjellige jurisdiksjoner hvilket kan tyde på at det norske hovedforretningsstedet ikke er det samme som KF's COMI.

72 jf. NOU 1972:20 s. 227 og sak C-341/04

rette vernetings⁷³.

4. Lovvalsreglene

4.1 KF

Det følger av KF art. 4 nr. 1 at det er “konkurslovgivningen i den medlemsstat, på hvis område insolvensbehandling indledes, der gælder for insolvensbehandlingen og dens virkninger”, jf. art. 4 nr. 1. Hovedregelen etter KF er således *lex concursus*. I artikkel 5 – 13 finnes det en rekke unntak til denne hovedregel, men bortsett fra det som gjelder omstøtelse vil jeg ikke komme nærmere inn på disse⁷⁴.

For de sekundære insolvensbehandlingene er det “lovgivningen i den medlemsstat, på hvis område den sekundære insolvensbehandling er indledt, der finder anvendelse på den sekundære insolvensbehandling”⁷⁵.

4.2 Norsk rett

Internasjonal privatrett er internasjonal i sin karakter, men det er likevel interne regler som bestemmer innholdet i dem. Som en konsekvens av dette er det de norske regler som bestemmer konkursjurisdiksjonen, og det er norske regler som blir benyttet dersom domstolene anser seg for rette vernetings⁷⁶. At domstolene slik bruker det lands rett hvor saken kommer opp kalles *lex concursus*.

Dette innebærer at norske domstoler etter norsk rett har myndighet til å dra inn all aktiva

⁷³ På den annen side er det slått fast i rettspraksis (se bl.a. Rt. 2004 s. 1018) at oppfatninger i andre land om internasjonal kompetanse må ha betydning, og det kan således tenkes at domstolene i det videre vil se hen til KF i sin tolkning av hva som er “hovedforretningssted” i kkl. § 146(1)(2).

⁷⁴ Se Israël s. 277 flg. og Wessels 862 flg. for en gjennomgang.

⁷⁵ Jf, art. 28

⁷⁶ jf. Brækhus s. 92, Konow s. 476

tilhørende skyldneren, også den som måtte befinne seg i utlandet, jf. dekningsloven (dekn1). § 2-2. Virkningen av norsk konkurs avhenger imidlertid av lovgivningen i den stat formuesgjenstanden er: Dersom deres regler er utpreget territoriell er det ikke sikkert dette landet vil respektere norske domsavgjørelser⁷⁷. Lovvalgsreglene er derfor tett knyttet opp mot de tvangsmuligheter norske domstoler har⁷⁸.

4.3 Sammenligning av lovvalgsreglene etter KF og norsk rett

Vi har sett at vernetingsreglene er nokså like. Umiddelbart kan det synes som om det samme kan sies om lovvalgsreglene. Hovedregelen er nemlig etter både norsk rett og KF at det er konkurslovgivningen i det land hvor insolvensbehandlingen er åpnet som gjør seg gjeldende (lex concursus). I KF er dette gjort ved å stadfeste lex concursus som hovedregel, og deretter ha uttømmende unntak til dette. Noe tilsvarende bestemmelser har vi ikke i norsk rett. At Norge mangler den regulering KF har, innebærer helt klart en forskjell: Etter norsk rett må HR konkret vurdere om reglene for konkurs også gjelder ved internasjonale konkurser⁷⁹. Ved konkurs i en EU-stat vil dette fremgå direkte av KF.

Slik jeg vil vise i det videre kommer denne forskjellen tydelig fram når man sammenligner domstolenes internasjonale omstøtelseskompetanse etter norsk rett og KF.

5. Insolvensbehandlingsens vikning

5.1 KF

Det følger av KF at enhver “avgjørelse om indledning af insolvensbehandling, der træffes af en ret i en medlemsstat, som har kompetance i henhold til artikkel 3, anderkendes i

⁷⁷ jf. Brækhus s. 92

⁷⁸ Huser 1 s. 456

⁷⁹ Se for eks. Rt. 2004 s. 1018

alle de øvrige medlemsstater”⁸⁰. En avgjørelse om innledning av konkurs har videre umiddelbart de samme “virkninger i enhver anden stat”⁸¹

5.2 Sammenligning av anerkjennelse av konkurs åpnet i Norge og EU

Mens man etter vernetings- og lovvalgsreglene *kan* komme til det samme resultat i henholdsvis Norge og EU, utgjør bestemmelsene om anerkjennelse i KF en stor forskjell sammenlignet med norsk rett. Etter KF skal enhver avgjørelse som treffes av rett verneting etter art. 3 umiddelbart anerkjennes i det øvrige medlemsland⁸². De øvrige medlemsland skal videre respektere domstolens vurdering av at de er rette verneting. Dette innebærer bl.a. at åpning av (hoved)insolvensbehandling stenger for at insolvens åpnes i andre medlemsstater⁸³. Videre har alle avgjørelser tatt av rett domstol umiddelbar virkning i de øvrige medlemsland⁸⁴. Dette innebærer for eks. at en avgjørelse om at skyldner mister rådighet over sine aktiva, umiddelbart får virkning i alle medlemsland. I Norge avhenger anerkjennelse og virkning av at det er inngått avtaler med det land insolvensbehandlingen har virkning i. Slike avtaler er det bare inngått med de nordiske land⁸⁵. Andre land *kan* anerkjenne og respektere avgjørelser tatt av norske domstoler, men dette har man ingen forsikringer for. Dette kan resultere i at andre land åpner «konkurrerende» insolvensbehandlinger, eller at avgjørelser om inndragning av skyldners eiendommer i utlandet ikke lar seg gjennomføre⁸⁶.

80 art. 16 nr. 1

81 Jf. art. 17 (1)

82 art. 16 nr. 1

83 Sekundær insolvensbehandling kan åpnes der skyldner har forretningssted, men denne insolvensbehandlingen omfatter kun de aktiva som befinner seg i dette land, jf. Art. 3 nr. 2.

84 jf. Art. 17 nr. 1

85 Jf. konvensjon 7. november 1933 mellom Norge, Danmark, Finland, Island og Sverige om konkurs

86 Det kan tenkes dette er bakgrunnen for at det ikke finnes lovbestemmelser som hjemler domstolenes internasjonale omstøtelseskompetanse.

6. Lovvalsreglene for omstøtelse

6.1 Lovvalsreglene for omstøtelse etter KF

Som sagt er hovedregelen etter KF at det er konkurslovgivningen i det land hvor insolvensbehandlingen innledes som er bestemmende for insolvensbehandlingen (lex concursus)⁸⁷. Dette er uttrykkelig sagt for omstøtelse i art. 4 nr. 2 bokstav m). Det finnes imidlertid unntak til dette som følger av KF art. 13:

“Artikel 4, stk. 2, litra m), finder ikke anvendelse, når den, der har nydt godt af en handling, som er til skade for alle kreditorerne, kan godtgjøre:

- at nævnte handling er undergivet lovgivningen en anden medlemsstat end den, hvor insolvensbehandlingen er indledt, og
- at denne lovgivning i det pågældende tilfælde ikke åbner nogen mulighed for at anfægte denne handling.”

Systemet blir dermed at for å kunne kreve noe omstøtt må dette følge av det lands rett hvor insolvens er innledet. Den det kreves omstøtt av kan imidlertid føre bevis for at 1) han er underlagt en annen medlemsstats rett (lex causae) og 2) at dette lands rett “ikke åpner noen mulighet” for å omstøte i et slikt tilfelle. Hvis dette bevises hindrer dette omstøtelse. Bevisbyrden er altså delt: Først er det opp til konkursboet å føre bevis for at handlingen er omstøtelig etter lex concursus, men hvis så er tilfelle kan den som har nytt godt av handlingen føre bevis for at han er underlagt en annen stats rett hvor en slik handling *ikke* er omstøtelig. Lex causae kan altså virke som et veto mot lex concursus, men kommer ikke til anvendelse ved siden av lex concursus. Det er kun lex concursus som er bestemmende virkningene av omstøtelse⁸⁸. Når det følger av strekpunkt to at lex cause “ikke åpner noen mulighet” for å angripe handlingen innebærer dette at for å

87 Ordlyden som er valgt utelukker renvoi.

88 Se Virgo/Schmit-rapporten pkt. 136.

nedlegge veto mot lex concursus må handlingen både være uangripelig etter de spesifikke insolvensregler og de generelle reglene i lex causae⁸⁹. Videre må handlingen være uangripelig i “det pågældende tilfælde”. Dette innebærer at for at lex causae skal virke som et veto må det være umulig å angripe handlingen i dette spesifikke tilfellet⁹⁰. Som illustrasjon kan tenkes at lex causae har regler om omstøtelse av gaver. Mottager kan likevel hindre omstøtelse dersom disposisjonen etter lex causae ikke omfattes av gavebegrepet.

6.2 Lovvalsreglene for omstøtelse etter norsk rett

Hvorvidt norske domstoler har internasjonal kompetanse til å omstøte var oppe for Høyesterett i Rt. 2004 s. 1018 (KS Common Atlantic). Et norsk selskap var gått konkurs, og boet krevde omstøtt disposisjon foretatt til selskap med hovedkontor på Cayman Islands med hjemmel i dekl. § 5-9. Spørsmålet var slik HR så det om “bestemmelsen i konkursloven § 145 annet ledd etablerte internasjonal domskompetanse for norske domstoler”⁹¹. Denne bestemmelse lyder som følger: “Tingretten kan dessuten avgjøre spørsmål om omstøtelse som ikke etter en ufravikelig vernetingsregel hører under en annen domstol”. Førstvoterende viser først til Rt. 1993 s. 44 hvor HR generelt uttalte om norske vernetingsbestemmelser at løsningen i “den konkrete sak må finnes gjennom en tolkning av den vernetingsbestemmelse som kan være aktuell”. HR viser videre til Schei⁹² som i kommentar til Rt. 1993 s. 44 sier at det ved tolkning av vernetingsbestemmelsene må “foretas en bredere fortolkning av bestemmelsene hvor bl.a. a motiver og lovgiverforutsetninger og i noen grad også oppfatninger i andre land om internasjonal kompetanse, må ha betydning”. HR mener at “bestemmelsen i

89 Se Virgo/Schmit-reapporten pkt. 137.

90 Se Virgo/Schmit-rapporten pkt. 137

91 I punkt. 30.

92 jf. s. 142-143

konkursloven § 145 annet ledd må undergis en tilsvarende bred fortolkning”⁹³. HR slår fast at ordlyden alene ikke løser spørsmålet. HR gjennomgår deretter forarbeidene til konkursloven, og konkluderer med at når “forhold med internasjonal tilknytning overhodet ikke er nevnt i forarbeidene til den nye bestemmelsen, er jeg enig med lagmannsretten i at det er nærliggende å trekke den slutning at det ikke har vært tilsiktet å foreta noen utvidelse av norske domstolers internasjonale domsmyndighet”⁹⁴. Heller ikke tidligere rettspraksis trekker slik HR ser det i retning av at kkl. § 145 (2) gir norske domstoler internasjonal kompetanse. HR går deretter til rettsstillingen i andre land, men konkluderer også her med at “det ennå ikke er etablert noe internasjonalt regelverk som klart tilsier at nasjonale domstoler har internasjonal kompetanse for så vidt gjelder krav om omstøtelse i konkurs”⁹⁵. Da ingen av de gjennomgåtte rettskilder gir grunnlag for å bygge på at kkl. § 145 (2) er en bestemmelse om internasjonal domsmyndighet, ser HR på om det kan “påvises så vidt tungtveiende reelle hensyn at bestemmelsen likevel tillegges en slik virkning”⁹⁶. Effektivitets – og hensiktsmessighetsbetraktninger til fordel for saksøker trekker i følge HR i den retning. Spørsmålet om internasjonal kompetanse for norske domstoler forutsetter imidlertid “en avveining av kryssende interesser som naturlig ligger til lovgiver. (...) På dette område er det etter min mening beskjeden foranledning for domstolene til å gå foran i rettsutviklingen”⁹⁷. Konklusjonen blir etter dette at kkl. § 145 (2) ikke gir norske domstoler internasjonal kompetanse til å avgjøre omstøtelsesspørsmål mot selskaper som ikke har verneing i Norge.

7. Åpner engelsk rett for omstøtelse i de tilfeller dekl. §§ 5-5 og 5-7 gjør?

93 Pkt. (36)

94 Pkt. (39)

95 Isolert sett fremstår dette som en noe merkelig uttalelse tatt i betraktning at denne avgjørelse kom etter at KF ble gjort gjeldende i EU-stater. Som redegjort for i 6.1 hjemler denne forordning nasjonale domstoler internasjonal kompetanse i krav om omstøtelse.

96 Pkt. (44)

97 Pkt. (47)

Etter dekl. § 5-5 gis boet rett til å omstøte betaling av gjeld. For solvent skyldner vil det aldri være illojalt å betale gjeld. Saken kan imidlertid stille seg ganske annerledes for den insolvente; innfrielse av en gjeldspost vil automatisk innebære at det er mindre igjen til de resterende kreditorer. Lovgiver har sett det slik at dersom betalingen er foretatt “med usedvanlige betalingsmidler”, “før normal betalingstid” eller “med beløp som betydelig forringer skyldners betalingsevne”⁹⁸ har det formodningen for seg at skyldner har hatt til hensikt å forfordle kreditor. Såfremt disposisjonen likevel ikke fremstod som “ordinær” kan boet kreve omstøtelse uten hensyn til mottagers viten om det illojale⁹⁹.

Etter dekl. § 5-7 kan boet kreve “sikkerhetsstillelse for eldre gjeld” omstøtt. I likhet med dekl. § 5-5 er dette en objektiv omstøtelsesregel. I motsetning til dekl. § 5-5 følger det ingen ordinærreservasjon etter denne bestemmelse da formodningen om det illojale her er enda sterkere: I motsetning til mottagelse av gjeld krever sikkerhetsstillelse aktivitet fra kreditor, og det er derfor større grunn til å anta at han var klar over det illojale.

Når man går til engelsk rett finner man ingen bestemmelse som eksplisitt sier at betaling av gjeld eller sikkerhetsstillelse av eldre gjeld kan omstøtes. De viktigste omstøtelsesreglene etter IA er:

- gi en fordel¹⁰⁰
- transaksjoner til underverdi¹⁰¹
- transaksjoner defrauding kreditorer¹⁰²
- omstøtelse av “floating charges”¹⁰³

98 jf. dekl. § 5-5 (1)

99 jf. dekl. § 5-5(1)

100 “*preference*”, jf. IA s. 239- 241.

101 “*transactions at an undervalue*”, jf. IA s.238.

102 “*transactions defrauding creditors*”, jf. IA s. 423

103 “*avoidance of floating charges*”, jf. IA s. 245

Den aktuelle bestemmelse i dekl. §§ 5-5 og 5-7-tilfellene vil dermed være bestemmelsen som gjør det mulig å omstøte fordel til kreditor.

Det følger av denne bestemmelse at:

“ ...

(4) a company gives a preference to a person if—

...

(b) the company does anything or suffers anything to be done which (in either case) has the effect of putting that person into a position which, in the event of the company going into insolvent liquidation, will be better than the position he would have been in if that thing had not been done.

(5) The court shall not make an order under this section in respect of a preference given to any person unless the company which gave the preference was influenced in deciding to give it by a desire to produce in relation to that person the effect mentioned in subsection (4)(b).

...

Engelsk rett åpner altså etter IA s. 239 for omstøtelse dersom skyldner¹⁰⁴ har gitt en kreditor, kausjonist eller garantist¹⁰⁵ en fordel¹⁰⁶ såfremt det kan bevises at han var påvirket av et ønske om å forfordele¹⁰⁷.

Systematikken i IA s. 239 er som vi ser meget forskjellig fra dekl. §§ 5-5 og 5-7. For det første følger det ikke av bestemmelsen *hvilke* disposisjoner som er omstøtelige. Dette har sammenheng med at det avgjørende etter IA s. 239 er om selskapet har fått en

104 “the company”, jf. (2)

105 “the companys creditors or a suraty or a guarantor“, jf. (4)

106 “given a preference to”, jf. (4)(a)

107 “the company was influenced in deciding to give it by a desire to produce in relation to that person the effect mentioned in subsection (4)(b)”, jf. (5).

fordel, ikke hvilken disposisjon som er foretatt. The Cork Committee har dog kommet med eksempler på hva som kan anses som en fordel, og av disse følger det at både betaling av gjeld og sikkerhetsstillelse for eldre gjeld¹⁰⁸ etter omstendighetene kan anses som en fordel. Også fra rettspraksis er det eksempler på at både sikkerhetsstillelse for eldre gjeld¹⁰⁹ og betaling av gjeld¹¹⁰ er blitt ansett som fordel og således blitt omstøtt. Hvorvidt en disposisjon som etter sitt innhold anses som omstøtelig etter dekl. § 5-5/5-7 fordi det er betaling av gjeld eller sikkerhetsstillelse for eldre gjeld er mulig å omstøte etter IA s. 239 avhenger altså ikke av om det kan karakteriseres som akkurat det, men om disposisjonen innebar en forfordeling. Hva ligger så nærmere i dette kravet? Etter IA 239 må man foreta en vurdering av om skyldners handling har satt kreditor i en stilling som er bedre enn han ville vært i dersom handlingen ikke var foretatt og skyldner hadde gått konkurs¹¹¹. Man må altså vurdere om kreditor ville mottatt det samme etter en konkurs som det skyldner gav ham før konkurs, og dersom svaret på dette er nei har han fått en fordel. Det følger av Lewis and Anor¹¹² at dette er et selvstendig formål ved siden av skyldners intensjon. De er altså ikke tilstrekkelig at skyldner hadde et ønske om å forfordele, konsekvensen av disposisjonen må være en faktisk fordel.

Det står intet i IA 239 om at fordelene må ha vært på bekostning av de andre kreditorene¹¹³. At handlingen har gitt kreditor en prioritet han ikke ville hatt etter konkurs innebærer imidlertid at fordelene har vært gitt på bekostning av de øvrige kreditorene¹¹⁴. Man kan kanskje si at objektet for omstøtelse etter IA s. 239 mer eksplisitt viser hensynet bak omstøtelse av forfordeling, nemlig et brudd på likhetsprinsippet. Kravet

108 jf. Cork Report para 1208

109 Se for eks. [1990] B.C.C. 78, [1992] B.C.C. 924

110 Se for eks. [1991] B.C.C. 213

111 *“the company does anything or suffers anything to be done which (in either case) has the effect of putting that person into a position which, in the event of the company going into insolvent liquidation, will be better than the position he would have been in if that thing had not been done”*, jf. (4)(b)

112 [1997] BCC 976

113 I BA 44(1) var dette en del av vurderingen. I tilsvarende bestemmelse i New Zealand Companies Act 1955 er handlinger som *“is in favour of any creditor or any person in trust for any creditor with a view to giving that creditor (...) a preference over the other creditors (...) voidable”*, jf. nr. 309 (1)(a).

114 Goode s. 391.

om at kreditor faktisk må ha blitt forfordelt for at omstøtelse skal være mulig kan sammenlignes med det tapsvilkår Falkangerutvalget foreslo i NOU 1993:16. Det er imidlertid lagt til grunn i juridisk teori at det ikke kan innfortolkes et slikt krav i dekl. §§ 5-5/5-7¹¹⁵. Dersom en disposisjon kan omstøtes etter dekl. §§5-5/5-7 vil det likevel ofte være slik at boet faktisk er påført et tap. Det er jo nettopp de transaksjoner som innebærer en fordel for kreditor man ønsker å komme til livs med dekl. §§5-5/5-7. IA s. 239 hindrer derfor ikke omstøtelse alene fordi det her oppstilles et krav om faktisk forfordeling. Hvorvidt dette vilkår hindrer omstøtelse vil bero på omstendighetene i den konkrete sak. Det som er sikkert er imidlertid at dette kravet vil bidra til at omstøtelsesvurderingen vil bli noe mer komplisert dersom kravet retter seg mot engelsk kreditor enn mot norsk kreditor.

Den største forskjellen mellom IA s. 239 og dekl. §§ 5-5/5-7 er at boet etter førstnevnte må føre bevis for at skyldner hadde et ønske om å forfordele. I motsetning til dekl. §§ 5-5 og 5-7 er dermed IA 239 en subjektiv omstøtelsesregel. Et naturlig spørsmål er da om IA 239 tilsvarende vår subjektive regel i dekl. § 5-9, og at det er her man bør foreta en sammenligning. Dette må besvares benektende. Etter IA 239 er det nemlig skyldner som må ha utvist det nødvendige forsett mens det etter dekl. § 5-9 er den begunstigede som må ha utvist skyld¹¹⁶. At det er naturlig å anta at IA 239 er den aktuelle bestemmelse som åpner for omstøtelse i dekl. §§ 5-5/5-7 -tilfellene har også sammenheng med at IA s. 239 kun knytter seg til forfordeling, slik 5-5 og 5-7 gjør, og ikke unndragelse av eiendeler som dekl. § 5-9 også åpner for.

Hvorvidt engelsk rett stenger for omstøtelse vil i stor grad avhenge av om det subjektive vilkår er oppfylt, da det er her den største forskjellen mellom de to regelsett ligger.

115 jf. Johansen s. 234

116 Før dekl. § 5-9 kodifiserte denne regelen var det alminnelig antatt at også selskapet måtte ha utvist skyld, jf. Huser 3 s. 459-460

Morrit J. i *Re Ledingham-Smith*¹¹⁷ sa i *Re Ledingham-Smith* om disse vilkår at “[i]n my judgement “desire” and “influenced by” are ordinary English words wick are not susceptible of further useful definition”. Jeg skal ikke anta det samme, og vil i det videre forsøke å vise hva som ligger i disse vilkårene.

En dom som spesielt skiller seg ut som særlig oppklarende hva gjelder dette vilkår er *Re Bacon Ltd. (Bacon)*¹¹⁸.

I denne saken hadde en bank (Banken) oppnådd sikkerhetsstillelse kort tid før konkurs¹¹⁹ for (eldre) kassakredittlån. Sikkerhetsstillelsen var gitt i forbindelse med en større avtale som gav skyldner mulighet til å trekke ytterligere på kassakreditten. Denne sikkerhetsstillelsen ble av boet krevd omstøtt som fordel etter IA s. 239. Millet J. kom til at det ikke kunne omstøtes da han anså skyldner påvirket av et ønske om å redde firmaet, og ikke av et ønske om å forfordele Banken.

For å forklare hva som ligger i kravet til intensjon hos skyldner foretar Millet J. først en sammenligning mellom IA s 239 og BA s.44(1). Grunnen til at dette er hensiktsmessig er at akkurat dette vilkåret er blitt meget forandret¹²⁰, og ved å se på forskjellene trer det klarere frem hva som er kravet etter IA s. 239.

I BA s. 44(1) kunne frivillige, uredelige¹²¹ betalinger eller andre transaksjoner til fordel for kreditor omstøtes dersom de var gjort i den hensikt å forfordele én kreditor på bekostning av de øvrige¹²². I rettspraksis var dette tolket som et krav om at skyldner

117 [1993] BCLC 635

118 [1990] BCC 78

119 Sikkerhetsstillelsen ble gitt 20.05.87 og konkurs ble åpnet 14.08.87.

120 ”Section 44(1) has been replaced and its language has been entirely recast“, jf. Bacon på s. 87.

121 BA 44(1) brukte ikke direkte ordet “fraudulent”, men det var under betegnelsen “fraudulent avoidance” regelen var kjent, jf. Goode s. 386.

122 *Ibid*: “fraudulent and avoided payments made and other transactions entered into in favour of a creditor “with a view of giving such creditor ... a preference over the other creditors”.

måtte hatt en dominerende intensjon om å forfordele kreditor¹²³. Millet J. sier at etter IA s. 239 skal det foretas en helt annen vurdering som innebærer minst to radikale forskjeller: Mens man for å omstøte etter BA s. 44 måtte bevise dominerende intensjon, er det etter IA s. 239 tilstrekkelig å bevise at skyldner var influert av et ønske om å gi en fordel. Den andre forskjellen er at det ikke lenger er tilstrekkelig å bevise intensjon om å forfordele, man må bevise at skyldner hadde et *ønske* om at kreditor skulle få en fordel¹²⁴.

Dersom man ikke hadde hatt dette kravet om at skyldner må ha *ønsket* å gi en fordel viser Millet J. til at sikkerhetsstillelse i bytte mot ny aktiva alltid vil bli omstøtt: En beslutning om å gi sikkerhetsstillelse vil nødvendigvis (også) være gitt med den intensjon at kreditor prioriteres - og dermed får en fordel- ved konkurs; det er jo hele meningen med å gi sikkerhetsstillelse¹²⁵. Tidligere ble dette løst ved at man etter BA 44(1) anså det nødvendig med en dominerende intensjon, mens man nå i stedet skal bevise at skyldner har hatt et ønske om å gi kreditor en fordel. Han fortsetter med å si intensjon er objektivt, mens ønske er subjektivt: "A man can choose the lesser of two evils without desiring either"¹²⁶. At et ønske knytter seg til subjektive målestokker innebærer ikke et krav om at det må fremlegges direkte bevis på skyldners ønske; det er tilstrekkelig å trekke slutninger av de ytre omstendighetene¹²⁷. At man av omstendighetene kan slutte at skyldner hadde et ønske om å forfordele er imidlertid ikke nok; dette ønsket må ha vært en påvirkende faktor da beslutningen om transaksjonen ble gjort. Dette ønsket behøver dog hverken være den eneste eller den dominerende grunnen til gjennomføringen¹²⁸. Dersom skyldner er et selskap hvor flere treffer beslutninger er

123 *ibid*

124 jf. Bacon s. 87

125 "This second change is made necessary by the first, for without it it would be virtually impossible to uphold the validity of a security taken in exchange for the injection of fresh funds into a company in financial difficulties. A man is taken to intend the necessary consequences of his actions, so that an intention to grant a security to a creditor necessarily involves an intention to prefer that creditor in the event of insolvency", jf. s. 87

126 *ibid*

127 jf. s. 88

128 *ibid*

det tilstrekkelig at en av dem var påvirket av et ønske om å forfordele, også om denne personen ikke har formidlet dette ønsket til de øvrige¹²⁹.

Dersom kreditor har utøvd et faktisk press på skyldner utelukker dette ønske hos skyldner, og det kan dermed ikke omstøtes¹³⁰. Dette er en ukjent tanke i norsk rett. Et av formålene med omstøtelsesreglene i norsk rett er at de skal virke preventivt¹³¹: Kreditor skal hindres i å løpe etter selskapet ved redsel for konkurs, for han er klar over at transaksjonen uansett vil bli omstøtt. At kreditorene blir hindret i å løpe etter selskapet hindrer ikke bare at noen kreditorer blir tilfeldig forfordelt i forhold til de øvrige, det kan også hindre at forbigående insolvent selskap kommer seg på bena igjen. I motsetning til BA s. 44(1) kan skyldner imidlertid ha ønsket å forfordele kreditor på tross av at betalingen har skjedd som følge av pålegg fra domstolene¹³².

Selv om man etter dekl. §§ 5-5/5-7 ikke må føre bevis for at selskapet har handlet med den intensjon å forfordele, har vi de objektive omstøtelsesreglene fordi man har tenkt som så: Hvis selskapet foretar en av handlingene opplistet i dekl. §§5-5/5-7 kort tid før konkurs formoder man at han har hatt som intensjon å forfordele¹³³. Selv om man ikke behøver å føre bevis for at selskapet handlet med den intensjon å forfordele kreditor, vil det likevel ofte være tilfelle. I en internasjonal konkurs med krav mot engelsk kreditor er det derfor grunn til å anta at det kan føres bevis for at han har hatt et ønske om å forfordele i tråd med kravet etter IA s. 239. Det subjektive kravet i IA s.239 hindrer derfor ikke automatisk omstøtelse i dekl. §§5-5/5-7 – tilfellene, kravet fører dog til at vurderingen blir mer omstendelig enn om omstøtelse blir krevet mot en norsk kreditor. Det som derimot er klart er at i motsetning til omstøtelseskraav etter dekl. §§5-5/5-7 mot norsk kreditor vil IA s. 239 stenge for omstøtelse mot engelsk kreditor dersom denne har

129 jf. s. 89

130 jf. Cork Report para 1256.

131 jf. Andenæs s. 216

132 jf. IA 239 (7)

133 jf. NOU 1972:20 s. 282

utøvet press mot selskapet.

Kravet om at selskapet må ha hatt et ønske om å forfordele i IA s. 239 tror jeg videre kan by på større utfordringer å bevise ved sikkerhetsstillelse for eldre gjeld etter dekl. § 5-7 enn etter dekl. § 5-5. Dette har sammenheng med at det etter dekl. § 5-5 følger en ordinærreservasjon, noe det ikke gjør etter dekl. § 5-7. Denne ordinærreservasjon kan slå ulikt ut for de tre formene for betaling av gjeld som etter dekl. § 5-5 kan omstøtes¹³⁴, men likt for dem alle skal denne reservasjonen hindre omstøtelse dersom disposisjonen må anses som et ledd i ordinær forretningsdrift. Slik jeg ser det har dette mange likheter med skyldkravet i IA s. 239. Som Mummet J. uttrykker det i Fairway Magazine¹³⁵ har ikke selskapet hatt et ønske om forfordele dersom disposisjonen er influert av “proper commercial considerations”¹³⁶.

Et annet krav som må være oppfylt for at omstøtelse skal kunne skje etter IA s. 239 er at det føres bevis for at selskapet da disposisjonen ble foretatt er insolvent eller blir så som følge av disposisjonen¹³⁷. Insolvent er selskapet dersom 1. selskapets forpliktelser overstiger verdien av selskapets eiendeler(innsuffisiens)¹³⁸ eller 2. selskapet ikke har nok midler til å dekke gjelden etter hvert som den forfaller (illikvid)^{139 140}. Det relevante tidspunktet selskapet må ha vært insolvent er ikke da disposisjonen ble foretatt, men da beslutningen om at den skulle foretas ble gjort¹⁴¹. Heller ikke dette er krav etter dekl. §§5-5/5-7, men i likhet med skyldkravet og faktisk forfordeling har det formodningen for seg at selskapet faktisk var insolvent i en situasjon hvor det blir omstøtelse etter dekl. §§5-5/5-7. Igjen er det derfor ikke grunn til å tro at dette kravet vil hindre

134 jf. Andenæs s. 247

135 [1992] B.C.C. 924

136 På s. 929

137 jf. IA s. 240 (2) (a) og (b)

138 jf. IA s. 123 (2)

139 jf. IA s. 123 (1) (e)

140 Insolvensbegrepet er altså annerledes enn etter norsk rett hvor skyldner både må være insufficient og illikvid for å være insolvent, jf. kkl. § 61

141 jf. Sealy/Milman s. 287

omstøtelse mot engelsk kreditor, men at det innebærer en mer omstendelig prosess å kreve omstøtelse mot engelsk kontra norsk kreditor.

Det er videre et krav etter IA s. 239 at forfordelingen ble gitt til en kreditor eller garantist. Dette vil ofte fremstå klart. Rettspraksis viser imidlertid at også dette vilkåret kan by på utfordringer. I *Beacon Leisure*¹⁴² var det spesielt dette vilkåret som var gjenstand for vurdering. I korte trekk hadde saksøkte lånt penger til selskapet (som han selv var direktør for). Rett før konkurs mottok han £13,000 av selskapet. Kurator påstod at dette var betaling av leie, og at saksøkte var rette kreditor for leiekraft. Retten fant det ikke bevist at han var kreditor for leieinntektene¹⁴³, og selv om han hadde lånt selskapet penger (og således var deres kreditor) var han ikke kreditor for de pengene kurator krevde omstøtt. Det er altså ikke tilstrekkelig å bevise at mottager faktisk er kreditor og at han har mottatt penger før konkurs, det må også påvises en sammenheng mellom transaksjonen og den gjeld skyldner har til kreditor. Dette er også fremhevet i juridisk teori, hvor det påpekes at det kun er når kreditor mottar betaling av gjeld¹⁴⁴ at man faktisk kan snakke om en forfordeling på bekostning av de øvrige kreditorene¹⁴⁵.

Det er irrelevant om kreditor er “creditor in a trust capacity or in a beneficial capacity”, jf. *Thirty eight building*¹⁴⁶.

At det må føres bevis for at det er gitt en fordel til kreditor, garantist eller kausjonist kan sammenlignes med det krav man i dekl. § 5-5 stiller til hva som er “betaling av gjeld”. Det er nemlig alminnelig antatt at dette kravet innebærer at det må foreligge primær dekningshensikt¹⁴⁷. Det er altså ikke tilstrekkelig at selskapet har betalt penger til

142 [1991] BCC 213

143 “I have come to the conclusion that Mr. Raja was not a creditor for rent”, jf. s. 214.

144 “past debt” jf. Goode s. 390.

145 *ibid*

146 [1999] BCC 260

147 jf. Huser 3 s. 223

kreditor, dette må ha vært gjort i den hensikt å betale gjeld i likhet med kravet etter IA s. 239. I motsetning til de øvrige vilkårene jeg har vært inne på vil kravet om at disposisjonen må være foretatt til kreditor for dekl. § 5-5 – tilfellene ikke innebære noen komplisering av omstøtelsesvurderingen ovenfor engelsk kontra norsk kreditor.

For å kreve omstøtelse etter dekl. §§5-5/5-7 må disposisjonen være foretatt tre måneder før frisdagen. “Fristdagen ved konkurs er dagen da den begjæring om åpning av konkurs som ble tatt til følge, kom inn til tingretten”, jf. dekl. §1-2(1). For å kreve omstøtelse etter IA s. 239 må disposisjonen være foretatt innen seks måneder før “the onset of insolvency”, jf. IA s. 240(3). “[T]he onset of insolvency” er det tidspunkt selskapet ble begjært konkurs, jf. IA 240(3). Tidsrommet for omstøtelige disposisjoner etter IA s. 239 er altså lenger enn etter dekl. §§ 5-5/5-7, og hindrer dermed ikke omstøtelse ovenfor engelsk kreditor.

8. Konklusjon

KF's lovvalgsregler for omstøtelse innebærer at dersom norsk konkursbo ønsker å omstøte etter dekl. §5-5 eller § 5-7 ovenfor kreditor underlagt engelsk rett må norske domstoler ta stilling til om engelske omstøtelsesregler i det “pågående tilfælde ikke åpner nogen mulighed for at anfægte denne handling”¹⁴⁸. Norske domstoler må derfor ta stilling til om engelsk rett åpner for omstøtelse i det konkrete tilfellet.

Ved første øyekast er de norske og engelske omstøtelsesreglene av forfordeling meget forskjellige. Først og fremst fordi IA s. 239 i motsetning til dekl. §§5-5/5-7 er en subjektiv omstøtelsesregel. Dette innebærer som jeg har vist at man både må føre bevis for at selskapet hadde et ønske om å forfordele, at en faktisk forfordeling har funnet sted

og at selskapet var insolvent¹⁴⁹ på tidspunktet for disposisjonen. Bakgrunnen for den store forskjellen har sammenheng med at det etter engelsk i motsetning til i norsk rett ikke har vært et ønske om å utforme retts teknisk enkle regler å håndheve. Snarere tvert i mot: Ved utformingen av insolvensretten fryktet man at objektive regler ville innebære en fare for at også disposisjoner som ikke er illojale ville blitt omstøtt¹⁵⁰.

Grunnet den store forskjellen kan man derfor lett bli ledet til å tro at engelsk rett ikke “åpner noen mulighet for at anfægte” handlinger som er gjort til gjenstand for omstøtelse etter dekl. §§5-5/5-7. Som jeg har vist ved å sammenligne vilkårene etter IA s. 239 med dekl. §§ 5-5/5-7 er dette ikke tilfelle: Skyldkravet vil som oftest være oppfylt da man i dekl. §§5-5/5-7 – tilfellene formoder at det fornødne ønske om å forfordele er tilstede, disposisjoner som opplistet i dekl. §§5-5/5-7 vil som oftest innebære en faktisk forfordeling og det er videre sannsynlig at selskapet var insolvent på tidspunktet for disposisjonen. Ingen av disse vilkårene hindrer dermed omstøtelse etter dekl. §§ 5-5/5-7 ovenfor kreditor underlagt engelsk rett automatisk. Etter omstendighetene kan det naturlig nok tenkes, men sannsynligheten er større for at det ender med omstøtelse enn at engelsk rett virker som et veto. Kun på ett punkt er det sikkert at engelsk rett hindre omstøtelse, nemlig hvis det føres bevis for at kreditor har presset selskapet til å foreta disposisjonen.

Selv om engelsk rett således med ett unntak mest sannsynlig åpner for omstøtelse i dekl. §§5-5/5-7- tilfellene innebærer vilkårene som følger av IA s. 239 at omstøtelse ovenfor engelsk kreditor vil være en mye mer komplisert prosess enn ved omstøtelse ovenfor norsk kreditor.

149 Enten insufficient eller illikvid, jf. IA s. 240
150 jf. Cork Report para 1256

Litteraturliste

- Andenæs, Mads Henry, *Konkurs* (Oslo 1999)
- Andenæs, Mads Henry, *Norsk internasjonal insolvensrett*. Tilgjengelig på http://www.regjeringen.no/pages/14584765/Utrekning_Norsk_internasjonal_insolvensrett.pdf
- Aasheim, Heidi, *Norsk konkursjurisdiksjon i internasjonalt perspektiv*, tilgjengelig på <http://www.konkursradet.no/Artikler/Norsk-konkursjurisdiksjon-i-internasjonalt-perspektiv-76/>
- Bachner, Thomas, *Creditor Protection in Private Companies Anglo-German Perspectives for a European Legal Discourse* (Cambridge 2009)
- Brækhus, Sjur, *Omsetning og kreditt 1* (Oslo 1991)
- Cork Report: *Bankruptcy: Interim Report of the Insolvency Law Review Committee* (Cmnd 7968, 1980)
- Finch, Vanessa, *Corporate insolvency law Perspectives and Principles* (Cambridge 2002)
- Goode, R.M., *Principles of Corporate Insolvency Law* (London 1997)
- Hagerup, Francis, *Konkurs og akkordforhandling* (Oslo 1932)
- Huser, Kristian, *Gjeldsforhandling og konkurs 1* (Bergen 1987)
- Huser, Kristian, *Gjeldsforhandling og konkurs 2* (Bergen 1988)
- Huser, Kristian, *Gjeldsforhandling og konkurs 3* (Bergen 1992)
- Israël, Jona, *European cross-border insolvency regulation : a study of regulation 1346/2000 on insolvency proceedings in the light of a paradigm of co-operation and a Comitatus Europaea* (Antwerpen 2005).
- Johnny Johansen, *Innføring av et generelt tapsvilkår ved omstøtelse*, LoR 1996.233-243

- Keay, Andrew R., *Mc.Phearson's Law of Company Liquidation* (London 2009)
- Konow, Berte-Elen, *Løstørepant over landegrensene*, (Bergen 2006)
- Krüger, Kai , *Kontrakt og konkursbeslag* , Jussens Venner 1969 s. 57 - (JV-1969-57)
- Schei, *Tvistemålsloven : lov om rettergangsmåten for tvistemål av 13. august nr 6,1915 : med kommentarer* (Oslo 1998)
- Sealy, Len og Milman, David, *Annotated Guide to the Insolvency Legislation* (London 2002)
- Wessels, Bob (editor), *Cross-Border Insolvency Law* (Alphen an den Rijn 2007)
- Wiker/Ro, *Konkursloven Kommentirutgave* (Oslo 2003)

Lover, dommer, forarbeider og annet

Norske lover

Konvensjon 7. november 1933 mellom Norge, Danmark, Finland, Island og Sverige om konkurs (NKK)

Lov 7. juni 1935 om tinglysing (tingl.).

Lov 8. juni 1984 nr. 58 om gjeldsforhandling og konkurs (kkl.).

Lov 8. juni 1984 nr. 59 om fordringshavernes dekningsrett (deknl.)

Engelske lover

Insolvency Act 1986

Insolvency Rules 1986

Norske forarbeider

NOU 1972: 20 Gjeldsforhandling og konkurs.

Ot.prp. nr. 50 (1980-1981) Om A) lov om gjeldsforhandlinger og konkurs B) lov om fordringshavernes dekningsrett C) lov om ikrafttredelse av ny gjeldsforhandlings- og konkurslovgivning m.m

NOU 1993:16 Etterkontroll av konkurslovgivningen m.v.

Norsk rettspraksis

Rt. 1993 s. 44

Rt. 1993 s. 218

Rt. 2004 s. 1018

Engelsk rettspraksis

[1990] B.C.C 78

[1991] B.C.C 213

[1992] B.C.C. 924

[1993] B.C.L.C. 635

[1999] B.C.C. 260

Eu rett

sak C-341/04

Annet

- Virgos, Miguel og Etienne Schmit, “Report on the Convention of Insolvency Proceedings”

(6500/96). Tilgjengelig på

http://aei.pitt.edu/952/01/insolvency_report_schmidt_1988.pdf

- Høring om norsk internasjonal insolvensrett. Tilgjengelig på

<http://www.regjeringen.no/nb/dep/jd/dok/hoeringer/hoeringsdok/2010/horing-om-norsk-internasjonal-insolvensr/horingsbrev.html?id=625197>

